

ČERNÉ UMĚNÍ

Z A Č A S Ů

ČERNÉ OSTRAVY

A N E B

TISKAŘSTVÍ
V PRŮMYSLOVÉM
VELKOMĚSTĚ

{

BUCHDRUCKEREI
KNIHTISKARNA

PP. ISCH

BUCHBINDEREI
KNIHARSTVI

BUCHHANDLUNG

КНЕЖКУПЕЦЫ

An alle Herren Montanbeamten!

In neuester Zeit ist Hlinsky's

Katechismus

der

Grubenwetterführung

für

Grubensteiger und Grubenaufsichtsorgane,

2. vermehrte und verbesserte Auflage, reich illustriert, 160 Seiten
stark erschienen. Preis ord. 1 fl. — 2 M.

*Dieser Katechismus ist eines der praktischsten und besten der bis jetzt
erschienenen Werke und wird daher jedem Fachmann auf das Wärmste
anempfohlen.*

Zu beziehen durch alle Buchhandlungen.
Achtungsvoll

A. HEROLD,
Verlagsbuchhandlung und Buchdruckerei
in Mähr.-Osttraa.

[illegible][illegible][illegible][illegible]

PROKISCH'S

Buchhandlung,
Buchdruckerei, Buchbinderei

und

Papierfabriks-Niederlage

M.-Ostau,

empfiehlt sich bestens einem P. C. Publikum.

(22)

OSTRAVA!!!

LIDOVÁ KNIHTISKÁRNA

Počátky i celá existence Lidové knihtiskárny je úzce spjata se jménem Otty Metoděje Štěpánka, rodáka ze Šlapanic u Brna, který přišel do Moravské Ostravy s manželkou Olgou, později herečkou ostravského českého divadla, na počátku roku 1911. Nastoupil jako administrátor a posléze také redaktor novin *Duch času*. Dlouholeté zkušenosti z brněnské *Rovnosti* jej vedly k tomu, že již v roce 1912 doporučil sociálnědemokratické straně v Moravské Ostravě, která *Duch času* vydávala, zřízení vlastní tiskárny. Situace však nebyla k takovému kroku ještě zralá. V roce 1917 se naskytla koupě malé akcidenční tiskárny Adolfa Heina v Přívoze. Na Štěpánkuv podnět ji strana v srpnu za 28 000 Kč zakoupila a za účelem provozování tiskárny založila komanditní společnost, mezi jejíž členy patřili kromě Štěpánka také budoucí starostové Moravské Ostravy Jan Prokeš a Josef Chalupník.

Heinova továrna nebyla na tisk novin zařízena a *Duch času* se stále tiskl jinde. Vedlo se jí však velmi dobře, takže již v říjnu 1918 zakoupila strana hotel Quittner na Nádražní třídě v Moravské Ostravě a k němu přilehlé pozemky a budovy na dnešní Veleslavínově ulici. Po nezbytných úpravách se do nových prostor přesunula tiskár-

na s novými stroji a *Duch času* si mohli sociální demokraté konečně tisknout sami. Místnosti tiskárny a bývalého hotelu, nyní Lidového domu, přestaly brzy stačit. Již o Vánocích 1923 se Lidový dům dočkal otevření přístavby se sálem pro 1400 osob, jevištěm a tělocvičnou, orientované do Veleslavínovy ulice. K úpravám samotné tiskárny došlo v roce 1927. Podle projektu architekta Karla Kotase, mj. stavitele městské spořitelny, nechala komanditní společnost přistavět ke staré tiskárně na Veleslavínově ulici moderní budovu s prostrannými dílnami přiléhající k Lidovému domu. Stavba si vyžádala náklady ve výši téměř půl druhého milionu korun.

Kromě deníku *Duch času* tiskla společnost řadu dalších novin a časopisů. Ze stranických periodik týdeník *Rudý kraj* (později *Náš kraj*), *Ostravský poledník* a *Československou demokracii*. Z dalších např. *Denní noviny*, které vydávala přímo komanditní společnost, věstník VIII. kraje dělnických tělocvičných jednot v Moravské Ostravě *Jednotář* nebo časopis českých bezvěrců *Volné slovo*. K zákazníkům tiskárny patřila řada místních spolků a firem, pro něž tiskla letáky, plakáty, legitimace, ročenky, tiskopisy nebo také pásky na kroje dělnických tělocvičných jednot.

Po 14. březnu 1939 se komanditní společnost ocitla v nelehké finanční situaci. Od září proto tiskárnu pronajala technickému řediteli Františku Koudelkovi a vydávání *Denních novin* převzalo nové vydavatelství z řad zaměstnanců. Budovu tiskárny odkoupila v roce 1941 společnost vydávající noviny *Mährisch-schlesische Landeszeitung*. Koudelkovi se podařilo s částí českých zaměstnanců obnovit činnost tiskárny jinde. Již v prosinci 1942 však Koudelku pro tisk novoročenky s citáty ruských autorů zatkl gestapo a v roce 1943 okupační správa tiskárnu úředně uzavřela. Po válce Lidová knihtiskárna svou činnost obnovila a až do sloučení sociálnědemokratické strany s KSČ v červenci 1948 vydávala deník *Československá demokracie*. Většina redaktorů přišla po únoru 1948 pro „nespolehlivost“ o místo a tři z nich, Jan Škranc, Karel Beránek a Karel Votava, byli v listopadu 1954 ve vykonstruovaném procesu odsouzeni k dlouholetým trestům. Sloučením Lidové knihtiskárny s tiskárnou J. Kittla vznikl závod 0501 Moravskoslezských tiskáren, n. p., v Ostravě.

Šárka Glombíčková, Markéta Stachová

Lidový dům na Veleslavínově ulici, přístavba se sálem, jevištěm a tělocvičnou, rok 1923

Záhlaví deníku *Duch času*, který vydávala v letech 1899–1938 ostravská sociálnědemokratická strana, 2. 1. 1937

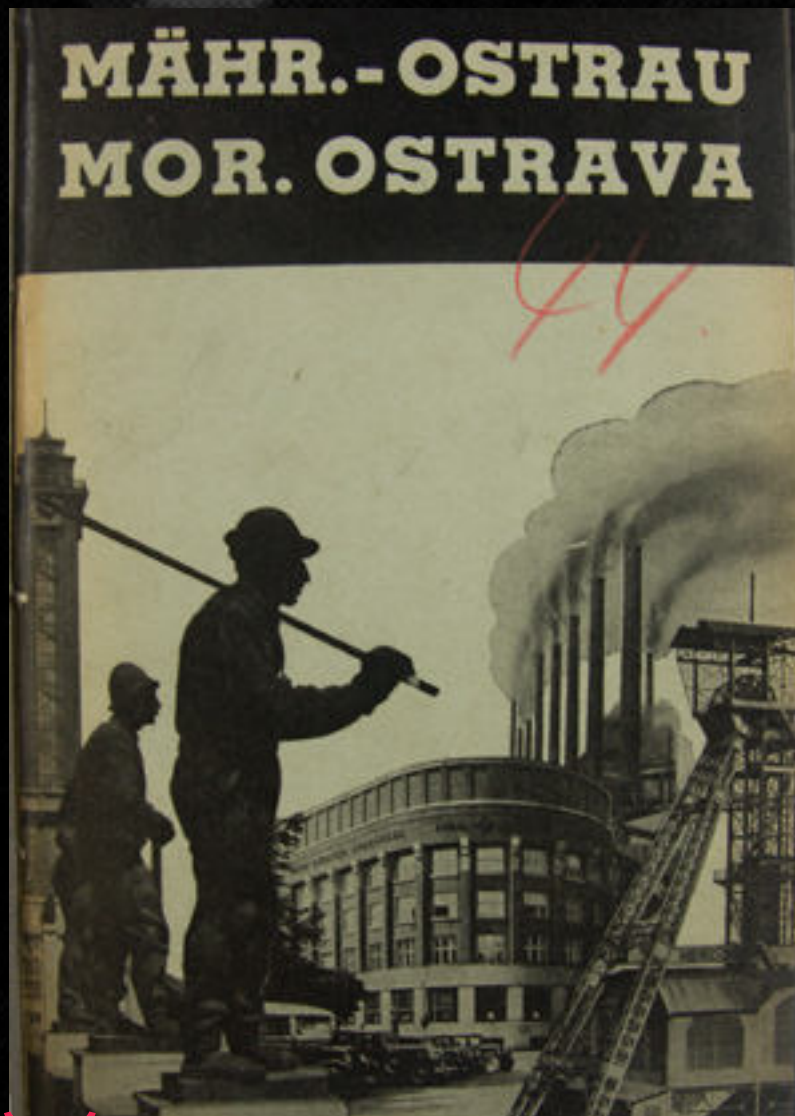
Reklama na produkci Lidové knihtiskárny v *Obrazovém almanachu Národního divadla moravskoslezského v Moravské Ostravě 1924–1925*

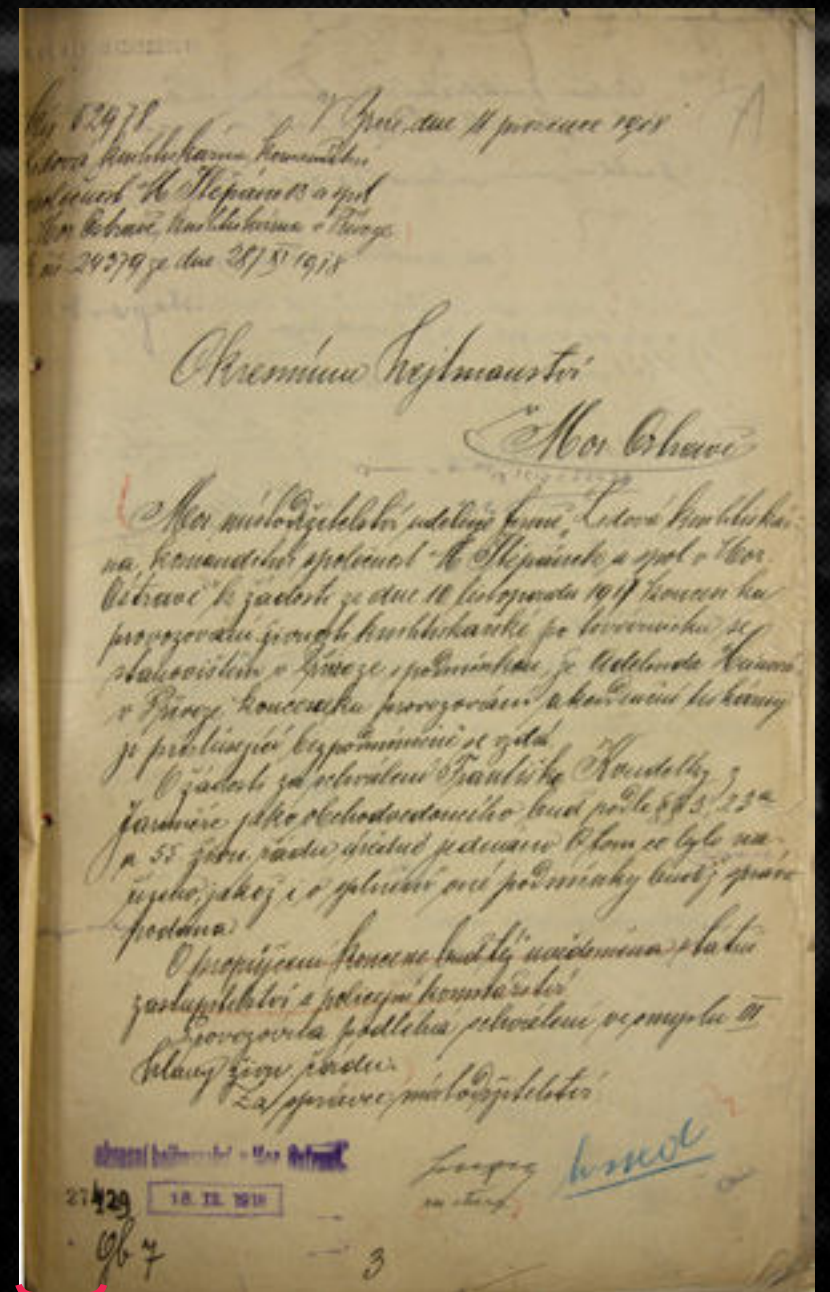
Firemní záhlaví, rok 1941

Budova bývalé tiskárny Adolfa Heina v Přívoze na Macharově ulici, kterou v roce 1917 zakoupila ostravská sociálnědemokratická strana pro provoz Lidové tiskárny

Titulní strana publikace *Moravská Ostrava, Stručný průvodce*, s texty v němčině, francouzštině a angličtině, rok 1939

Moravské místodržitelství v Brně uděluje Lidové knihtiskárně koncesi k provozování tiskařské živnosti „po továrnicku“, 11. 12. 1918

Reklama na *Kapesní jízdní řád*, vydaný Lidovou knihtiskárnou, rok 1937

OSTRAVA!!!

KNIHTISKÁRNA UNION

Nejstarším tiskařským podnikem v Polské Ostravě (dnes Slezské Ostravě) byla I. společenská knih- a kamenotiskárna, která získala úřední povolení k zahájení činnosti 6. května 1897. Její zřízení jednomyslně podpořil i obecní výbor, jenž tím sledoval potřebu zviditelnění a propagace Polské Ostravy, podporu českého spolkového a kulturního života a v neposlední řadě i nové pracovní příležitosti. U jejího zrodu stálo družstvo, založené za tímto účelem, v čele se zemským advokátem JUDr. Antonínem Lhotou. Tato knihtiskárna zároveň patřila vůbec k nejstarším českým tiskárnám ve Slezsku. Po celou dobu své existence sídlila na Záměstí v Sazečské ulici č. p. 346. V počátcích se zde nacházela jen jednopatrová budova se strojovnou, sazárnou a knihvazacístvím, v dalších letech budova prošla několika stavebními úpravami. V roce 1910 došlo ke změně názvu na knihtiskárnu Union a toto označení nesla až do ukončení činnosti v roce 1947.

Už v prvních letech si podnik dokázal vydobýt pevné místo v silné konkurenci ostravských knihtiskáren. K hlavním zakázkám patřily knihy regionálního charakteru, noviny a časopisy, kalendá-

ře, brožury, obchodní knihy, reklamní plakáty, pozvánky na plesy a zábavy, vstupenky, bloky nebo navštívenky. Vedení knihtiskárny se snažilo také podporovat český kulturní a veřejný život na Ostravsku, především české spolky a zájmové organizace. V roce 1901 zde byly vytištěny *Dějiny Polské Ostravy*, které sepsal vlastivědný pracovník a ředitel obecné školy na Baranovci Karel Jaromír Bukovanský. Dále se tu tiskly výroční zprávy Učitelského ústavu v Polské Ostravě, druhé české střední školy ve Slezsku nebo českého matičního gymnázia v Moravské Ostravě. Dalšími zakázkami byly např. plakáty ochotnického spolku v Moravské Ostravě, později spolku Národní divadlo moravkoslezské a nechyběly objednávky sokolských tělocvičných jednot na tisk stanov, spolkových knih a plakátů. Ve 20. letech knihtiskárna vydávala také výroční zprávy Matice slezské. Své služby poskytovala ale i dalším zájemcům. Dle vlastní inzerce v novinách bylo zákazníkům nabízeno „*provedení bezvadné, ceny levné a obsluha rychlá*“ a veškeré tiskopisy se tiskly v moderní úpravě. K pravidelně vydávanému periodiku patřil *Ostravský deník*, který zde vycházel v letech 1900–1917 a reprezentoval názory pokrokové strany. Tyto noviny si našly cestu k široké čtenářské veřejnosti. Na počátku 20. století byl jejich vážnějším českým konkurentem v Ostravě snad jen o rok starší sociálnědemokratický *Duch času*.

val názory pokrokové strany. Tyto noviny si našly cestu k široké čtenářské veřejnosti. Na počátku 20. století byl jejich vážnějším českým konkurentem v Ostravě snad jen o rok starší sociálnědemokratický *Duch času*.

V období první republiky se knihtiskárna dostala do finančních obtíží a na její majetek byl v roce 1933 vyhlášen konkurz. Od roku 1934 provozoval tiskárnu jako její poslední nájemce tiskař Jaroslav Podjukl, který se snažil udržet podnik i ve velmi těžkých podmínkách. Od 16. října 1943 až do 7. června 1945 však byla činnost v tiskárně úředně zastavena a část majetku skončila v nucené dražbě. Další ranou bylo spojenecké bombardování 29. srpna 1944, při kterém došlo k velkému poškození budovy i vnitřního vybavení tiskárny. Jaroslav Podjukl se pokusil ještě po druhé světové válce jako národní správce podnik znovu obnovit, což se mu na krátkou dobu podařilo. Ale 19. dubna 1947 byla tiskárna výnosem Ústředního národního výboru v Ostravě úředně vyklizena a provoz v ní zastaven.

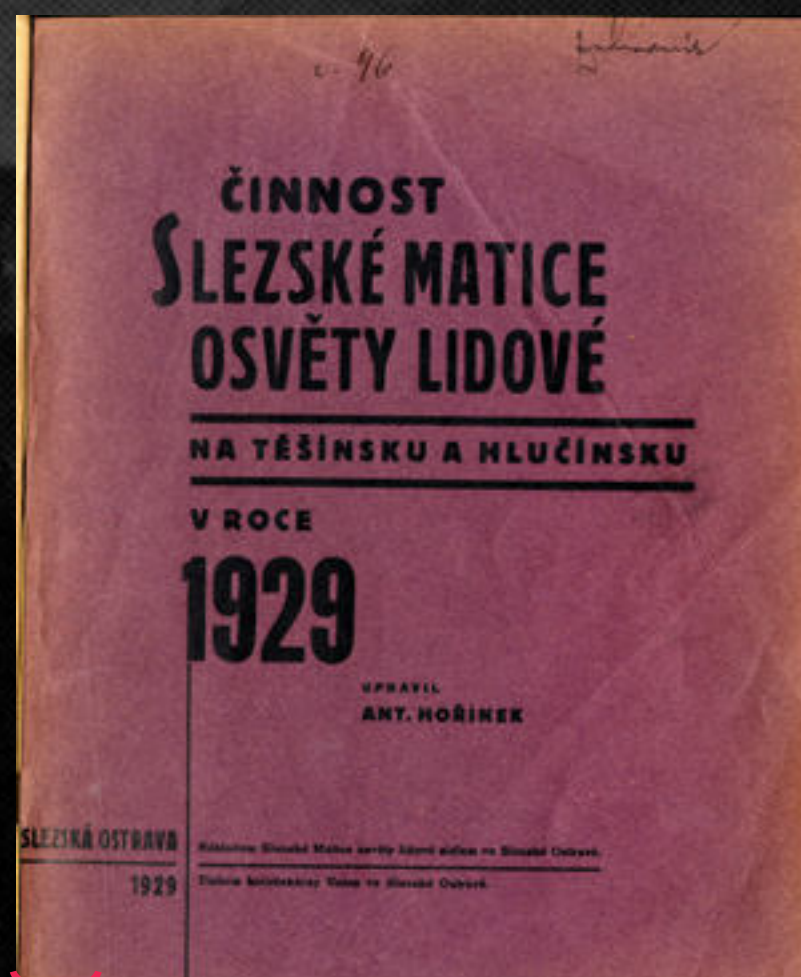
Jaroslava Novotná, Lenka Rokowská

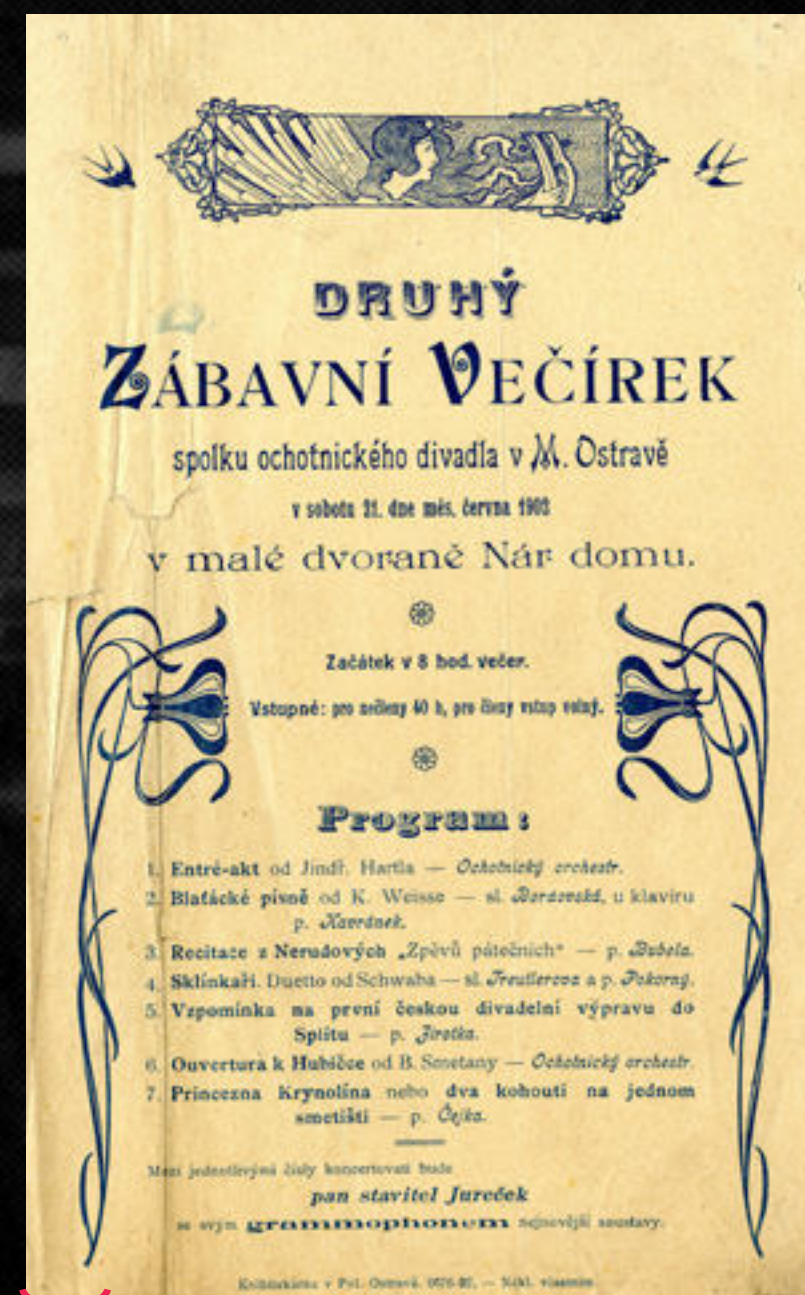
Budova knihtiskárny na Záměstí ve Slezské Ostravě (dnes ulice Sazečská), počátek 20. století

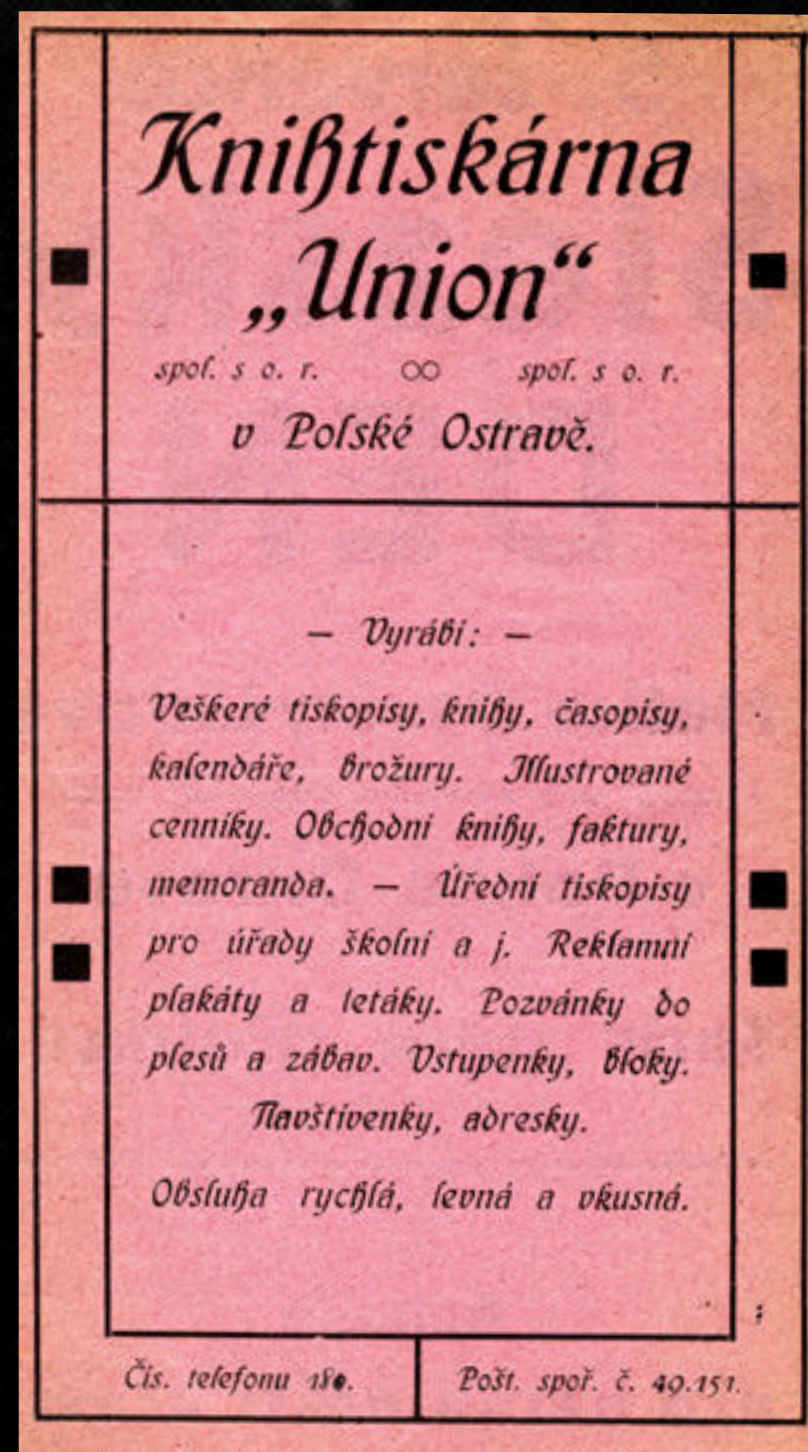
Firémní záhlaví, 20.–30. léta 20. století

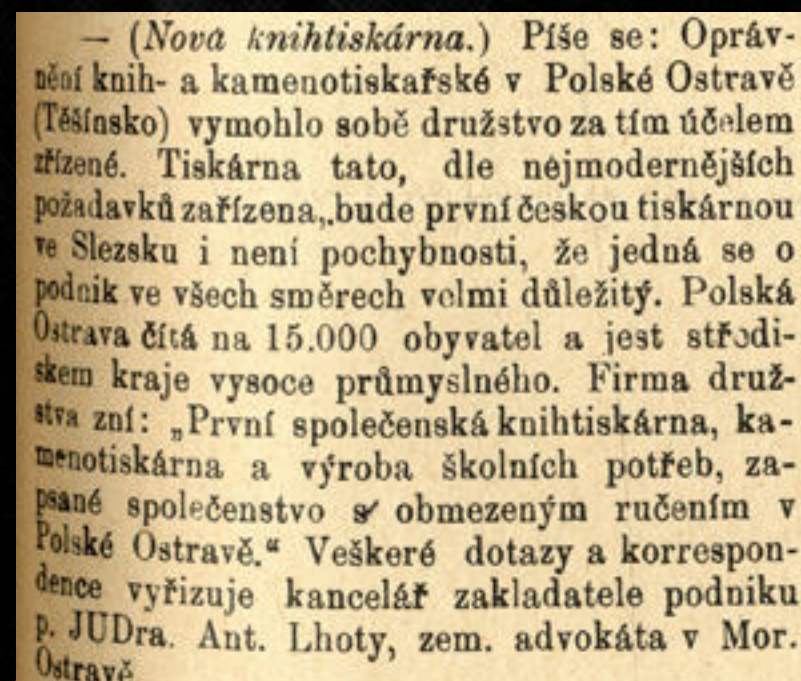
K častým zakázkám patřily rovněž výroční zprávy různých spolků — Slezská matice osvěty lidové, rok 1929

Ukázka ze široké škály tisku plakátů, rok 1902

Nabídka služeb knihtiskárny, otiskovaná v publikaci Ladislava Knotka *Hospodářství v městské spojitelně moravsko-ostravské*, rok 1914

Oznámení o otevření knihtiskárny v novinách *Práce*, 11. 7. 1897

Pořadatelům plesů tiskárna nabízela po celou dobu řadu grafických a tiskařských prací, *Ostravský deník*, 21. 11. 1903

OSTRAVA!!!

{ AMENDE & HOLAŇ }

Ještě předtím než Jan Amende, rodák z Mauthausenu v Horním Rakousku a společník firmy Amende & Holaň, získal v roce 1900 oprávnění ke zřízení první tiskárny ve Vítkovicích, otevřel v této obci na základě povolení ministerstva vnitra ze dne 30. července 1897 knihkupectví, obchod uměleckými předměty a hudebninami. Stalo se tak na úkor Julia Kittla, majitele Prokischova knihkupectví v Moravské Ostravě, který od roku 1888 provozoval v domě č. p. 165 na dnešní Mírové ulici prodej školních a psacích potřeb a zároveň usiloval o povolení založit zde filiálku hlavního podniku. Knihkupectví Amende & Holaň, spojené s papírnictvím, se zprvu nacházelo v domě Rudolfa Rašky č. p. 336 na nynější Jeremenkově ulici. Tiskárna se nacházela v téže ulici v domě č. p. 48 (dnes již neexistuje) a její zřízení podle vyjádření starosty Vítkovic Alexandra Krömera prospělo zejména „*lépe situovaným dělníkům, pak velkému počtu živnostníků, obchodníků a majitelů domů, stejně jako úředníkům zdejších železáren*“. V tiskárně stál zpočátku jen jeden příklopový knihtiskařský lis (tyglovka) se šlapacím pohonem, využívaný hlavně k výrobě vizitek, zásnubních a svatebních

oznámení, faktur, firemních obálek, pozvánek, úmrtních oznámení a dalších menších tiskovin k obchodním a společenským účelům.

V roce 1902 se Janu Amendemu podařilo získat od ministerstva vnitra povolení k rozšíření dosavadní akcidenční tiskárny (tiskárna na výrobu příležitostných tiskovin) na knihtiskárnu. Roku 1903 došlo k jejímu přeložení do zvláštní dvorní budovy za domem č. p. 48. Nacházely se v ní rychlolis a tyglovka, poháněné již plynovým motorem. Až do konce 20. let 20. století vyráběla knihtiskárna Amende & Holaň potřebné tiskoviny také pro Vítkovické železářny. Na výše uvedeném místě setrvala až do roku 1930, kdy se přestěhovala do novostavby ve dvoře reprezentativního sídla firmy Amende & Holaň, vzniklého náročnou přestavbou staršího domu č. p. 161 na rohu dnešních ulic Jeremenkovy a Mírové (v současnosti sídlo Hutnické zaměstnanecké pojišťovny). Společníci sem přemístili rovněž obchodní místnost svého knihkupectví a papírnictví. Z ulice Jeremenkovy vedl vchod do kavárny Industrial, která zaujímal střední rohovou část prvního patra. Kavárna, vyhledávaná především zámožnějšími vrstvami

vítkovického obyvatelstva, setrvala na stejném místě od roku 1912, kdy Josef Holaň obdržel koncesi k jejímu provozování.

Samotná tiskárna se nyní nacházela ve velké místnosti v přízemí jednopatrové průmyslové budovy o délce 22,5 m a šířce 13,6 m, vystavěné moravskoostravským stavitelem Františkem Smolkou v těsné blízkosti vlečné dráhy Vítkovických železáren. Nad ní v prvním patře byla knihvazárna. Závod zaměstnával kolem 30 dělníků. Na počátku druhé světové války došlo k přestavbě prvního patra na kanceláře ústřední správy skladiště Vítkovického horního a hutního těžířstva. Hned po jejím skončení se tiskárna dostala pod národní správu zaměstnanců firmy Amende & Holaň. Od 2. srpna 1945 vykonávala národní správu Československá strana lidová. Obchodní místnosti bývalé firmy Amende & Holaň byly pronajaty tiskařským, nakladatelským a knihkupeckým podnikům Svoboda se sídlem v Praze. V roce 1947 byla tiskárna zrušena, její budova však stojí dodnes.

Antonín Barcuch

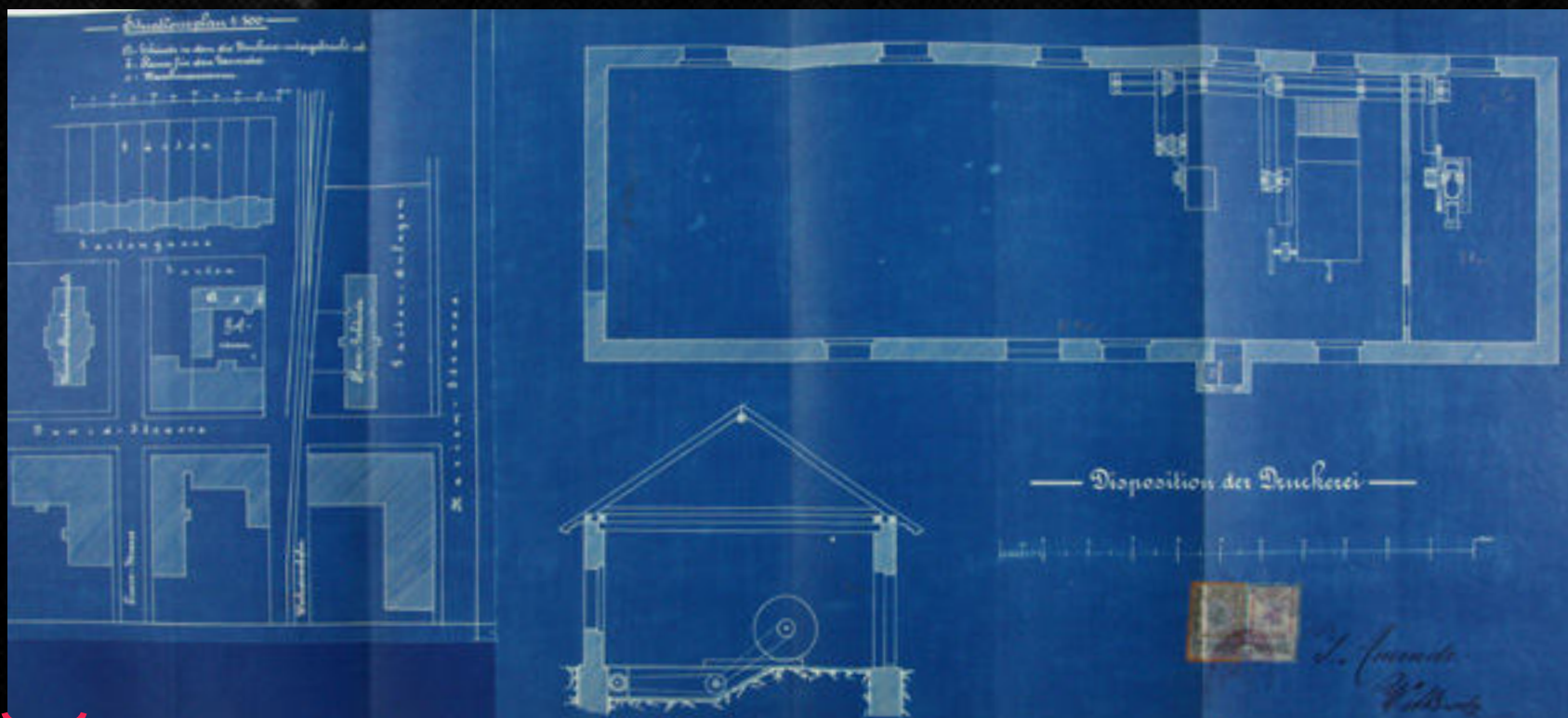
Budova tiskárny Amende & Holaň (vlevo) na dnešní Jeremenkově ulici. Pohlednice vydaná touto tiskárnou, počátek 20. století

Nová budova firmy Amende & Holaň s knihkupectvím a tiskárnou na nároží dnešních ulic Jeremenkovy a Mírové, rok 1939

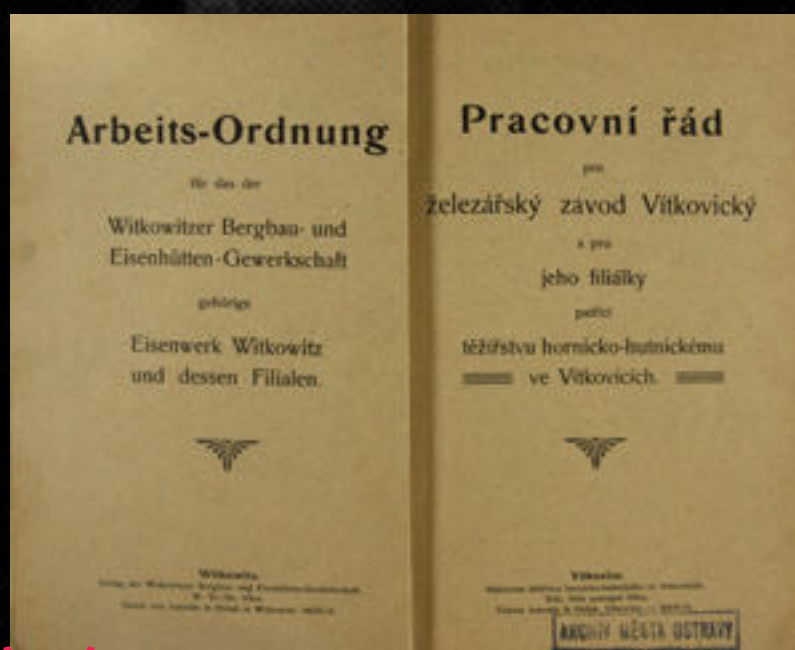
Oznámení okresnímu úřadu o naplňování nových podmínek prodeje gramofonových desek v souvislosti s vydáním autorského zákona; firemní záhlaví obsahuje široký výčet aktivit firmy, rok 1927

Dispoziční řešení tiskárny, přestěhované do dvorní části domu na dnešní ulici Jeremenkově, rok 1903

Reklama firmy v publikaci *Studentský domov v Mor. Ostravě-Vítkovicích*, zaměřená na potřeby školní mládeže, rok 1925

Tisky prováděné pro potřeby Vítkovického horního a hutního těžířstva; dotisk *Pracovní řádu* z roku 1898, zhotovený tiskárnou Amende & Holaň v roce 1915

Publikace vydaná společností Amende & Holaň, asi rok 1925

OSTRAVA!!!

IGNATZ BUCHSBAUM

Rodák z Haliče, Ignatz Buchsbaum, začínal ve městě Přívoze v roce 1901 jako obchodník s obrázkovými knihami pro děti a pohlednicemi. Výhodná poloha obchodu nedaleko dnes hlavního nádraží na Živé Nádražní třídě se ukázala být ideálním místem, v němž mohl zúročit předchozí knihkupeckou praxi ve Vídni a v Praze a splnit si i svůj sen, a to prodávat knihy. V roce 1904 rozšířil původní skromný sortiment ještě o umělecké předměty, hudebniny a oblíbené knihy. Ty byly jeho vášní i inspirujícím zdrojem pro rozvíjení dalších podnikatelských aktivit.

První samostatná vydavatelská produkce byla nejspíše ovlivněna lokalizací obchodu v blízkosti nádraží a s ním související aktuální poptávkou zákazníků po pohlednicích. Z jeho vydavatelství vycházely kolorované pohlednice Přívozu i slezských obcí.

V roli vydavatele i nakladatele tzv. varií (různé) vstoupil I. Buchsbaum na knižní trh až v období první republiky. Do takto označené skupiny byly zahrnuty nejen pohlednice, ale také učebnice, slovníky, kuchařky apod. Tomu odpovídala jím vydávaná, obsahově značně pestrá škála titulů,

jak v češtině, tak v němčině. Ta zahrnovala jazykové učebnice, praktické příručky, časopisy, nabídkové katalogy, tištěné asi ponejvíce ve vlastní tiskárně v dvorním traktu jeho domu.

Na výuku cizích jazyků byly v letech 1929–1939 zaměřeny měsíčníky *Učím se německy* (ve variantách francouzsky, anglicky). *Prameny vědění, měsíčník pro sebevzdělávání a výchovu*, vycházející německy v letech 1930–1932, vystřídal v roce 1933 německý čtvrtletník *Literární krátké zprávy: kritický časopis pro knižní novinky z oblasti literatury a umění*.

K překonávání jazykové bariéry v česko-německém prostředí, k jakému patřila Velká Ostrava, měla napomoci v roce 1931 vydaná příručka „pro školní, úřední a soukromou potřebu“ umožňující německému obyvatelstvu rychlou orientaci v používání českých sloves. Dalším pozoruhodným počinem z této oblasti byl *Buchsbaumův český a německý vojenský slovník: čsl. armáda pro německé vojáky povinné vojenské služby u všech zbraní*.

Dozajista velké oblibě se těšily praktické příručky z jeho vydavatelství. Ty měly usnadnit např. orien-

taci v právních předpisech (*Sám sobě právním rádcem*) nebo zjednodušit administrativní práce a obchodní korespondenci (*Formuláře na všechno, Velký všeobecný dopisovatel*) nebo dodat tolik potřebné rady pro život. V češtině byla např. nabízena Schellbachova *Má cesta k úspěchu* – znalosti nutné pro splnění předpokladů osobního prospěchu, v němčině zase Baerwaldova publikace *Životní odvaha, úspěch, radost z práce*. Svým obsahem a radami i dnes zaujme *Společenský rádce pro všechny životní situace*. K řešení problémů v soukromém životě měla přispět kniha *Dokonalé manželství – studie o jeho fyziologii a technice*. Německému čtenáři byl zase určen titul *Mezi čtyřma očima, vysoká škola manželské lásky*. Na závěr nelze opomenout ani nezbytné kuchařky – *Co dnes vařit? Česká, vídeňská a francouzská kuchyně – 2100 jídelních lístků jednoduché, jemné a úsporné kuchyně*.

Ještě dnes místo působení váženého židovského obchodníka a vydavatele Ignatze Buchsbauma stále připomínají písmena tvořící jeho jméno na fasádě domu na Nádražní ulici v Přívoze.

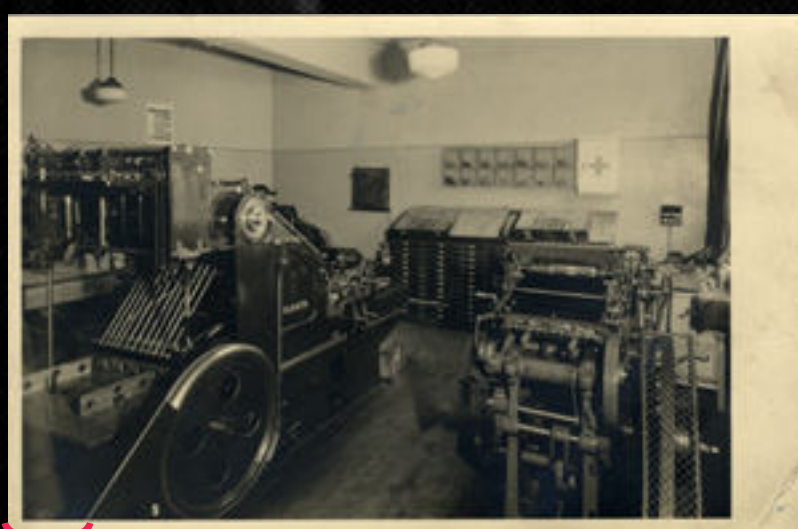
Blažena Przybylová

Knihkupectví I. Buchsbauma na Nádražní ulici, 30. léta 20. století

Administrativní a technické zázemí knihkupectví a vydavatelství, rok 1939

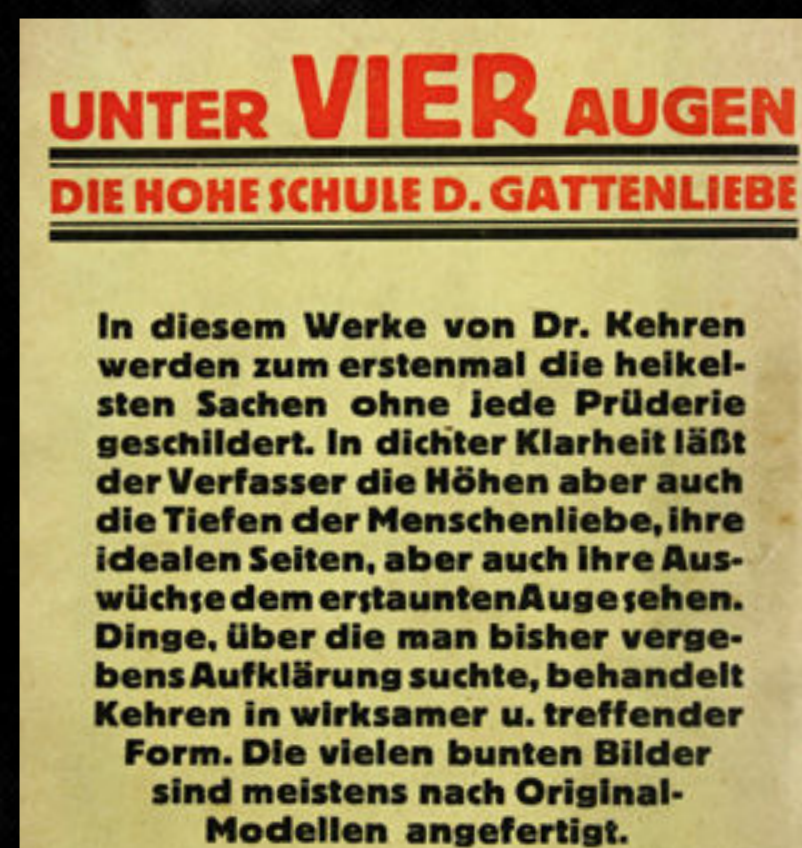
Strojní vybavení tiskárny, 30. léta 20. století

Expedice vydavatelství a zásilkového obchodu, rok 1939

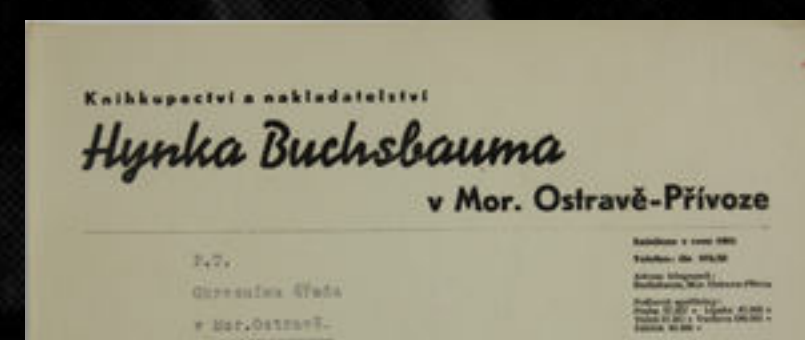
Současný stav domu s nápisem I. Buchsbaum, rok 2015

Obálka příručky *Unter vier Augen* (*Mezi čtyřma očima, Vysoká škola manželské lásky*), vydaná I. Buchsbaumem, 20. léta 20. století

Ignatz Buchsbaum se synem Hanušem, 20. léta 20. století

Firemní záhlaví knihkupectví a knihtiskárny, po roce 1924

OSTRAVA!!!

ERNST HEBLING

Narodil se 1. prosince 1845 v Olomouci v rodině zámečnického mistra. V Olomouci také absolvoval svá gymnaziální studia. Poté se vyučil knihkupcem a praxi získal mj. v Brně a německých Brémách. V roce 1869 se natrvalo usadil v Moravské Ostravě a o deset let později se oženil s Františkou Kročkovou, dcerou prvního městského lékaře Nikodéma Kročka, s nímž měl sedm dětí. E. Hebling nejprve odkoupil tiskárnu v Místku od Aloise Jeltsche. O Heblingově národnostní toleranci svědčí, že v této dílně pracoval na počátku své kariéry pozdější další známý ostravský tiskař Rudolf Vichnar, výrazně se angažující v českém národním hnutí. Heblingova usilovná snaha o získání tiskařské koncese přímo v Moravské Ostravě byla dlouhou dobu bezvýsledná. Podle Okresního hejtmanství v Místku dostačovala ve městě jediná živnost tohoto druhu.

Hebling proto nejprve provozoval v Moravské Ostravě na hlavním náměstí pouze knihkupectví, papírnictví a litografickou dílnu. Teprve po hospodářském úpadku Franze Wattoлика se Heblingovi konečně podařilo získat oprávnění k provozu tiskárny v Moravské Ostravě a pře-

vzít Wattoликův podnik, včetně vydávání novin *Mährisch-schlesischer Grenzbote*. Zmíněný list nahradil deník *Ostrauer Tagblatt*, vycházející od 5. ledna 1900. E. Hebling však zároveň nadále provozoval filiálku v Místku. Otevřeně se sice hlásil k německé národnosti, ale nevystupoval protičesky a tiskl také české knihy a další tiskoviny, např. *Kytičku z básní vlasteneckých* Karla Jaromíra Bukovanského, plakáty českých divadelních představení či plesů, pohlednice a kromě zmíněných německých novin české týdeníky *Přítel dělníků* a *Ostravice*, první české noviny vycházející v Moravské Ostravě.

E. Hebling byl také činný jako předseda německého moravskoostravského pěveckého spolku a účinkoval rovněž v ochotnickém divadle. V květnu 1906 získal povolení k výstavbě dvouposchodového domu s tiskárnou a obytnými místnostmi na rohu Kostelní ulice a Havlíčkova nábřeží č. p. 101, v místě dnešního hudebního klubu Barrák a prodejny Hudební svět. Projekt i stavební práce byly zadány firmě Ulrich & Schön. V listopadu téhož roku proběhla kolaudace, které se však již Ernst Hebling nedožil, neboť zemřel 7. září 1906. Kromě obsáhlých ne-

krologů v *Ostrauer Tagblatt* a *Ostrauer Zeitung* želel jeho odchodu i český tisk. Např. týdeník *Ostravan* uvedl, že „v majetku jeho sice byl *Ostrauer Tagblatt*, ale tam mívali a mají vliv živly, jež nemohl ani p. Hebling zmocit“. Jeho pohřbu se dle dobových zpráv zúčastnili v hojném počtu obyvatelé bez rozdílu národnosti a náboženského vyznání. Po jeho smrti převzala živnost jeho žena Františka.

O tom, že provozovat tiskařské řemeslo nebylo vůbec jednoduché, svědčí finanční potíže, do kterých se vdova po E. Heblingovi dostala. V dokumentech Okresního hejtmanství v Moravské Ostravě se dochovaly záznamy o několika exekucích kvůli nesplaceným pohledávkám. Jen v roce 1914 čelila firma pěti exekucním příkazům. Definitivní konec tiskárenského podnikání rodiny Heblingů nastal v roce 1916, kdy objekt i s tiskařským zařízením získala v dražbě stavební firma Ulrich & Schön, která jej obratem prodala Adolfu Luserovi. Františka Heblingová nadále provozovala ve stejném domě jen obchod s papírem a psacími potřebami.

Martin Juřica

Dům na hlavním náměstí (dnes Masarykovo), ve kterém provozoval Ernst Hebling knihkupectví, papírnictví a litografickou dílnu, kolem roku 1890

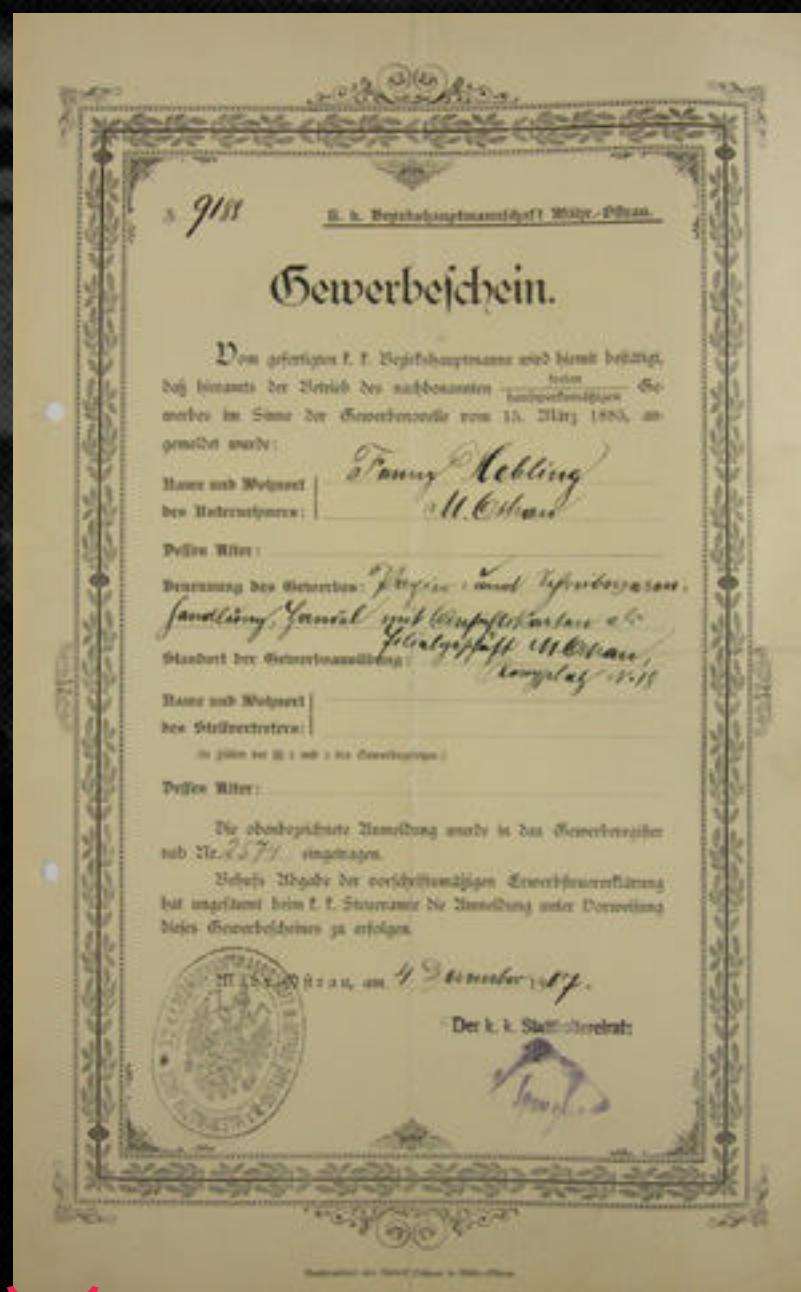
Objekt tiskárny (vlevo) s obytnými místnostmi na dnešním Havlíčkově nábřeží, vybudovaný v roce 1906

Firemní záhlaví tiskárny Ernsta Heblinga v Moravské Ostravě s vyobrazením nové budovy na nábřeží, rok 1908

Záhlaví deníku *Ostrauer Tagblatt*, vydávaného Ernstem Heblingem, rok 1900

Živnostenský list opravňující Františku Heblingovou, vdovu po E. Heblingovi, provozovat na hlavním náměstí v Moravské Ostravě filiální obchod s papírenským zbožím, psacími potřebami a pohlednicemi, rok 1907

Pohlednice s reklamou, sloužící zároveň jako účtenka, tištěná firmou E. Heblinga pro květinářství Marie Havránekové v Moravské Ostravě, rok 1900

Firemní záhlaví Heblingových tiskáren a knihkupectví v Moravské Ostravě a Místku, rok 1889

Slavnostní spis k 20. výročí dobrovolného hasičského sboru v Moravské Ostravě, vydán Ernestem Heblingem v roce 1892

OSTRAVA!!!

JULIUS KITTL

K nejvýznamnějším tiskařským podnikům v Moravské Ostravě patřila na přelomu 19. a 20. století knihtiskárna a nakladatelství Julia Kittla. Pocházel z brněnské rodiny s podnikatelským duchem, dědeček podnikal ve vlnářství a vlastnil manufakturu v Zábrdovicích (nyní část Brna), otec, než se stal úředníkem městské rady v Brně, obchodoval s kořením. Julius Kittl se po studiích měl věnovat bankovníctví, ale sám dal přednost knihtiskařství a knihkupectví. Po získání řemeslných a obchodních zkušeností v Lipsku převzal v roce 1881 knihkupectví od dědiců Reinharda Prokische, prvního ostravského knihtiskaře. V roce 1882 získal povolení k provozování tzv. akcidenční tiskárny, která byla zaměřena na výrobu příležitostných tiskovin menšího rozsahu určených především pro živnostenské a obchodní účely. V roce 1883 přestěhoval obchod s knihami, papírenským zbožím, uměleckými předměty, hudebninami a uměleckými nástroji, půjčovnu knih a hudebnin, akcidenční tiskárnu a expedici novin na hlavní náměstí do domu č. p. 26 (již zbouraný dům stál v místech nalevo od dnešního obchodního domu Baťa). Ve vedlejším domě č. p. 25 (na jeho místě dnes stojí část obchodního domu Baťa) provozoval obchod s oděvy jeho starší bratr August.

V roce 1885 získal knihtiskařskou koncesi a v roce 1893 přemístil neustále se zvětšující tiskařský závod do nově vystavěné budovy č. p. 268 na Johannyyho ulici (dnes Sokolská ulice; stavba byla zbourána v roce 1963 a nacházela se v sousedství bývalého obchodního domu ASO). V jeho podniku se mj. tiskly německé i české časopisy, knihy, plakáty, stanovy ostravských spolků, adresáře města. Za technické a umělecké provedení svých prací získal ocenění na výstavách v Olomouci, Brně, Bruselu i Paříži. Vrcholem jeho aktivit bylo vydávání německých novin *Ostrauer Zeitung*, které vycházely nepřetržitě od ledna 1889 až do června 1939. Toto periodikum přinášelo informace o denních událostech z politického a kulturního života. List prezentoval stanoviska radniční politiky, která v tomto období (až do převratu v roce 1918) byla v rukou německých liberálů. Rovněž oba bratři Kittlovi patřili k aktivním členům tohoto politického proudu a účastnili se komunální politiky.

V prvním desetiletí 20. století patřila Kittlova tiskárna k nejmodernějším tiskárenským a vydavatelským podnikům na Moravě. V roce 1906 zaměstnával v tiskárně 94 osob, v jeho knihkupectví pracovalo dalších 18 zaměstnanců. Od září 1913

začal vydávat velmi rozšířené noviny *Oesterreichische Morgenzeitung und Handelsblatt*, jejichž redaktor Pavel Fischel se spolu s vydavatelem novin *Prager Tagblatt* Rudolfem Kellerem stal roku 1915 spolujednatel firmy. V roce 1916 zřídili výše uvedení společníci novou tiskárnu v Přívoze v domě č. p. 546 (dnes U Tiskárny). Julius Kittl odstoupil v létě 1918 z vedení společných firem a o čtyři roky později zemřel ve Vídni. Od 20. let 20. století nesl podnik, do kterého byly začleněny provozy v Moravské Ostravě a Přívozu, název Společnost pro nakladatelství časopisů a tiskařský průmysl, nástupci Julia Kittla, Keller a spol. v Moravské Ostravě. Po osvobození Československa v roce 1945 byla firma jako německý majetek dána pod národní správu a začleněna do tiskařských, nakladatelských a knihkupeckých podniků Svoboda, vydávajících deník *Nová svoboda*, list krajského výboru KSČ.

Tomáš Karkoszka, Jana Prchalová

Kittlův obchod s knihami, papírenským zbožím, uměleckými předměty a hudebninami na hlavním náměstí (dnešní Masarykovo) v domě č. p. 26, který stál v místech vedle obchodního domu Baťa, počátek 20. století

Reklamní vývěsní plocha Kittlové firmy na Johannyyho (dnes Sokolské) ulici v sousedství bývalého obchodního domu ASO, kolem roku 1900

Firmní záhlaví s vyobrazením budovy tiskárny na dnešní Sokolské ulici, rok 1902

Firmní záhlaví s vyobrazením Johanna Gutenberga a oficiálním pozdravem tiskařského cechu „Gott grüß die Kunst“ („Bůh pozdrav umění“), rok 1910

Julius Kittl (1. 3. 1855 Brno — 7. 6. 1922 Vídeň), majitel tiskárny a knihkupectví, kolem roku 1900

Plakát zvoucí na VI. moravské zeměské střelbu v Moravské Ostravě, rok 1896

Plán budovy tiskárny na dnešní Sokolské ulici, rok 1892

Reklama Kittlova knihkupectví v *Ostrauer Zeitung*, rok 1901

OSTRAVA!!!

RUDOLF VICHNAR

Úspěšný zakladatel čtyř ostravských tiskáren s dlouholetou tradicí se tiskařskému řemeslu vyučil jako jeden z prvních přímo v Moravské Ostravě u Reinharda Prokische. Svoji první knihtiskárnu založil v Přívoze v roce 1897 na Nádražní ulici v nádvorním domě č. p. 457. Díky svým politickým konexím zde začal vydávat katolicky laděné periodikum *Ostravsko-přívozské noviny*, později přejmenované na *Ostravské noviny*. Dále tiskl knihy regionálního charakteru, reklamní a propagační materiály, úřední list okresních hejtmanství v Místku i v Moravské Ostravě nebo tiskopisy pro řadu institucí a soukromníků. Byl také politicky aktivním, od roku 1899 zasedal v přívozském obecním výboru, kam byl zvolen za občanskou stranu. V Přívoze zažil i velmi příjemné okamžiky, a to v srpnu 1899, když dostal od arcivévody Evžena Habsburského stříbrnou jehlicí s brilianty za to, že mu věnoval *Slavnostní list*, vydaný vlastním nákladem při příležitosti stavby přívozského chrámu.

V roce 1903 se přestěhoval do Moravské Ostravy, aby zde založil novou knihtiskárnu. Podruhé bojoval o svoje místo v silné konkurenci ostravských knihtiskařů. Tehdy mu nebyl na

kloněn městský výbor pro jeho českou agitaci v Přívoze. Koncesi nakonec získal a postupně se mu podařilo vybudovat na dnešní Hollarově ulici č. p. 1199 prosperující podnik s rostoucí klientelou a počtem zakázek. Nově začal vydávat v roce 1906 katolické noviny *Ostravský kraj*, vycházející dvakrát týdně, a pravidelně tiskl *Úřední list Okresního hejtmanství v Moravské Ostravě*. V roce 1908 přesídlil na novou adresu, na dnešní Škroupovu ulici č. p. 874. Zaměstnával zhruba 15 pracovníků a vyučili se u něj i jeho dva synové Jaroslav a Jindřich. V témže roce založil svůj v pořadí třetí podnik — akcidenční tiskárnu v Mariánských Horách, na dnešní ulici Přemyslovců č. p. 57. Jeho firma nesla označení Rudolf Vichnar — knihtiskárny, knihařství, nakladatelství a plakátovací ústav v Moravské Ostravě. R. Vichnar byl člověk mnoha zájmů a k jeho největším zálibám patřilo ochotnické divadlo. Nejenže v řadě her, uváděných v českém Národním domě, sám hrál, ale také tiskl ochotnickému spolku divadelní plakáty, pozvánky a časopis *Meziaktí*.

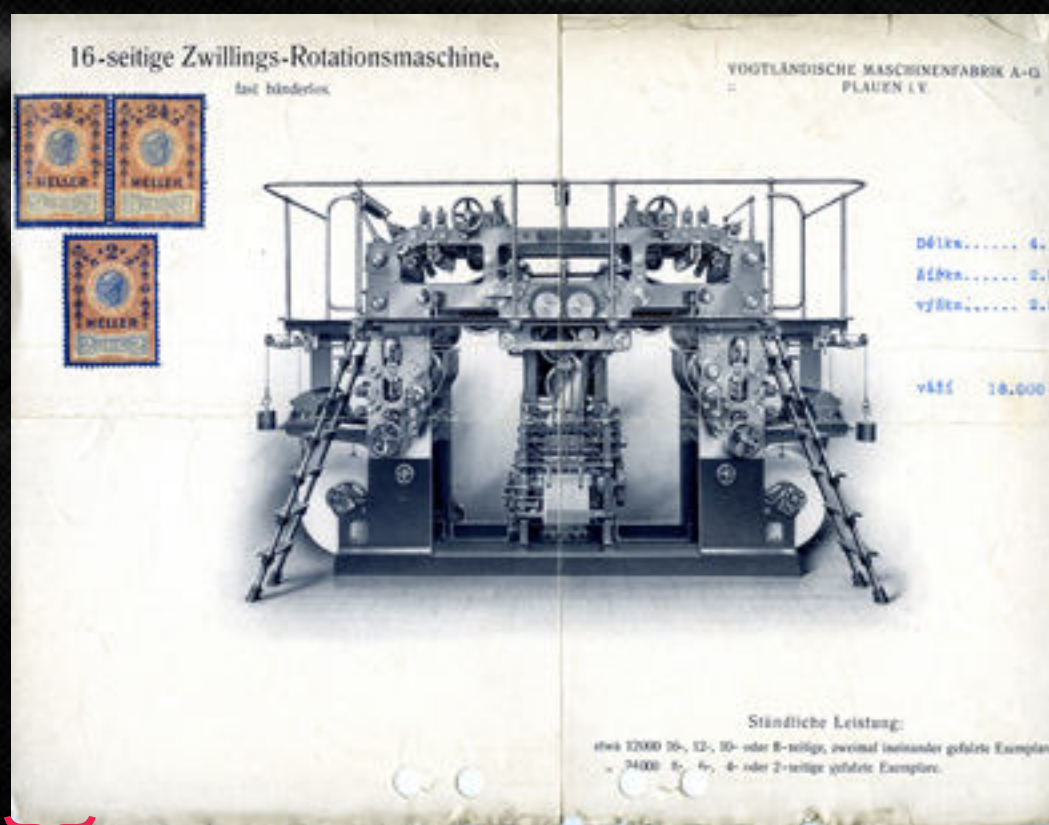
Celková spokojenost v podnikání však netrvala příliš dlouho. Po vypuknutí první světové války v roce 1914 většina zaměstnanců narukovala

na frontu, včetně obou synů. R. Vichnar se potýkal s nedostatkem zakázek i kvalifikovaného personálu a byl několikrát pokutován živnostenským inspektorem kvůli neoprávněnému zaměstnávání žen. V únoru 1918 následoval úřední zákaz provozu a poté R. Vichnar prodal velmi rychle svoji tiskárnu Moravskoslezské vydavatelské společnosti, která zde začala tisknout *Moravskoslezský deník*. Zanedlouho, po vzniku ČSR, posilován nadějí, že se oba synové vrátí z války, se opět vší silou vrhl do práce a znovu zažádal o udělení knihtiskařské koncese. Nová knihtiskárna Grafia se nacházela na dnešní ulici Na Hradbách č. p. 119 a od roku 1920 na Nemocniční ulici č. p. 987 v Moravské Ostravě. Objem jejích zakázek již nedosáhl předválečné úrovně, pravidelně se zde tiskl jen *Úřední věstník Okresního úřadu v Moravské Ostravě*. Tehdy šedesátiletý R. Vichnar pomalu předával vedení tiskárny staršímu synovi Jaroslavovi a sám se stahoval do ústraní. Měl více času věnovat se vzpomínkám na svůj bohatý život, které uveřejňoval i na stránkách denního tisku. Zemřel 12. srpna 1943 ve věku 82 let.

Tomáš Karkoszka, Jaroslava Novotná

Rudolf Vichnar, kresba z roku 1925, soukromá sbírka Petra Vichnara

Rotační stroj pro tisk novin, rok 1917

Ostravsko-přívozské noviny, 16. 9. 1900

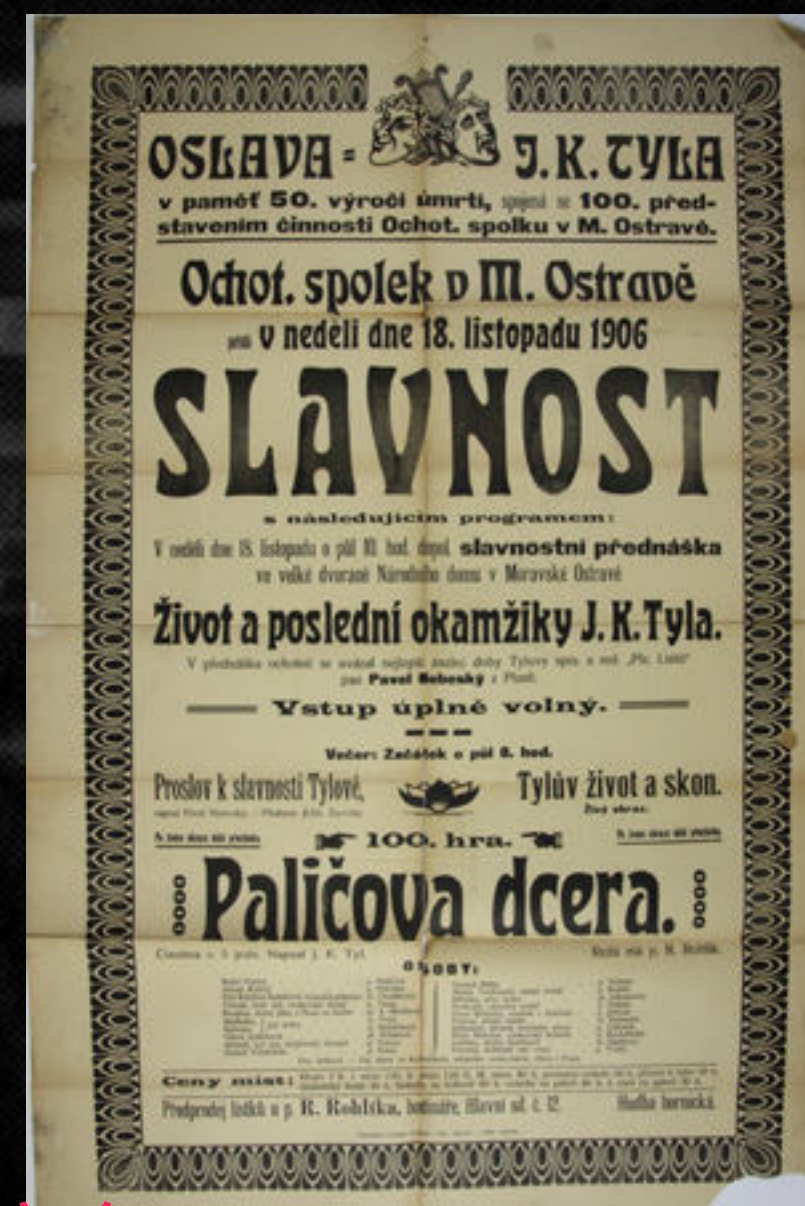
Ostravský kraj, 4. 1. 1911

Firemní záhlaví s adresou tiskárny na dnešní Škroupově ulici v Moravské Ostravě v domě č. p. 874, rok 1915

Plakát dětského představení spolku ochotnického divadla v Moravské Ostravě, tisk R. Vichnar, rok 1907

Divadelní plakát Paličovy dcery, jubilejního 100. představení ochotnického spolku v Moravské Ostravě, v němž se R. Vichnar představil v roli souseda Bláhy; tisk R. Vichnar, rok 1906

Firemní záhlaví z období působení v Přívoze, okolo roku 1900

OSTRAVA!!!

{ PROKOP A MILOŠ }

ZAPLETALOVÍ

Založení první tiskárny v Mariánských Horách bylo povoleno teprve na konci roku 1908 a v počátcích jen pro tzv. akcidenční tisk. Po Rudolfu Vichnarovi, Karlu Kaškovském a Leopoldu Šírkovi se jejím majitelem stal k 1. červnu 1913 Prokop Zapletal, který předtím po dobu 16 let provozoval tiskárnu v Hranicích a pak byl krátce ředitelem několika dalších tiskáren na Moravě. V Mariánských Horách hledal příležitost k ekonomickému osamostatnění a vybudování podniku, jenž by existenčně zajistil do budoucna i jeho potomky. Bezprostředně po převzetí tiskárny započal s její modernizací: vybavil ji novými příklopovými stroji značek Anger (tzv. „Angrovka“) od vídeňské strojírní Josef Anger & Söhne a Victoria-Merkur od saské firmy Rockstroh-Werk AG a hledal vhodné provozní prostory pro její rozšíření. Jeho úsilí však narušila první světová válka, během níž těžce onemocněl.

V době války musely pro odchod mužů na frontu převzít vedení tiskárny za nemocného otce dcery Natalie a Jarmila, než se v listopadu 1918 z italské fronty vrátil jejich bratr Miloš. Ten se vyučil typografem a strojmistrem u svého otce, po jehož smrti v roce 1920 založil firmu Knihtiskárna a nakladatelství Miloš Zapletal, s. r. o.

Jednalo se o rodinný podnik, který vlastnil společně se sestrami a švagrem Viktorem Kubenkou. Naplnily se tak původní záměry Prokopa Zapletala, neboť tiskárna se stala zdrojem obživy pro všechny jeho děti i s rodinami. Miloš Zapletal se v roce 1926 oženil s Gabrielou Fialovou, jež se rovněž uplatnila v podniku při vedení administrace a jako korektorka. Navíc přinesla věnem rodinnou vilku s dílnou v zadním traktu, kam se tiskárna o dva roky později přestěhovala.

Knihtiskárna byla vybavena novými stroji a typografickým příslušenstvím a ačkoliv patřila na Ostravsku spíše k menším podnikům toho druhu, dosáhla díky své kvalitě, umělecké úrovni a schopnosti provádět náročné speciální a bibliofilské tisky výjimečného postavení. Miloš Zapletal si navíc stále prohluboval své odborné znalosti, doplňoval si soukromou odbornou knihovnu, založenou jeho otcem, a podnikal studijní cesty do zahraničí, aby neztratil kontakt s vývojem knihtiskařského průmyslu ve světě.

Podniku se podařilo bez větší újmy projít obdobím velké hospodářské krize. V roce 1937 odkou-

pil Miloš Zapletal od svých sester a švagra jejich vlastnické podíly s cílem zjednodušit řízení a urychlit další modernizaci. I v době nacistické okupace se mu dařilo udržet rovnovážný vývoj firmy a za současného obcházení protektorátní cenzury a hospodářských omezení tisknout i řadu cenných tisků bibliofilské hodnoty. Na konci války byla knihtiskárna sice částečně poškozena náletem, ovšem již brzy po osvobození se podařilo plně obnovit její provoz. Krátce po únorovém převratu roku 1948 se objevil první pokus o zestátnění podniku. Když se ale ukázalo, že tiskárna nikdy nezaměstnávala ani 20 pracovníků, nenabyl výnos o uvalení národní správy platnosti pro nesplnění zákonných podmínek. Jenže o pouhé tři roky později se tiskárenský podnik Miloše Zapletala stejně stal obětí tzv. socializace polygrafického průmyslu a k 31. květnu 1951 byla ukončena jeho likvidace a začlenění do Ostravských tiskáren, n. p., v Ostravě. Během jediného měsíce byly veškeré stroje demontovány a spolu s ostatním vybavením odvezeny. Jen starou „Angrovku“, pamatující zakladatele rodinné tiskárny Prokopa Zapletala, dostali mariánskohorští pionýři.

Radoslav Daněk

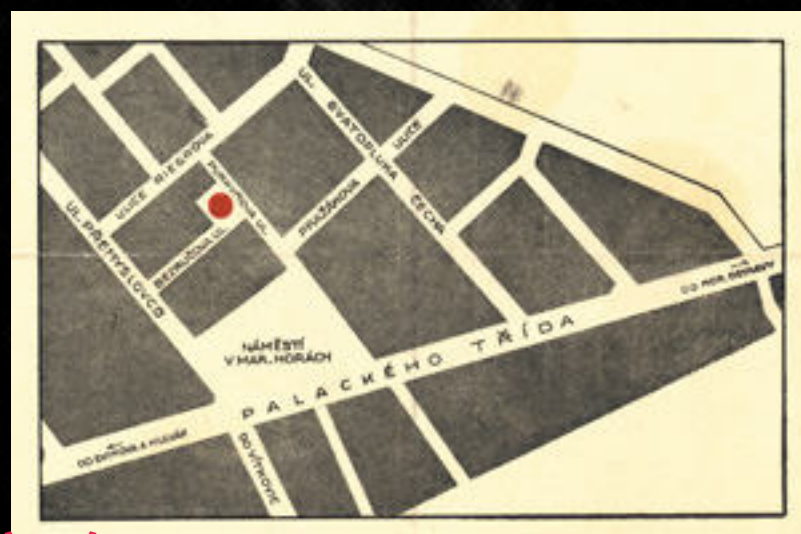
Výuční list Miloše Zapletala, nar. 3. 5. 1898 v Hranicích, který se od 1. 7. 1912 do 1. 7. 1916 učil jako typograf a strojmistr v tiskárně svého otce Prokopa Zapletala. Osvědčení o úspěšném absolvování učební doby bylo datováno v Mariánských Horách 11. 8. 1916

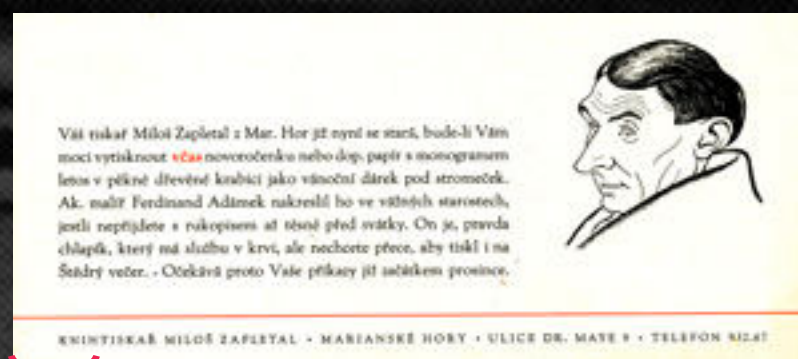
Miloš Zapletal byl členem spolku Moravští bibliofilové a exlibristé, Reklamního klubu československého a znalcem krajského soudu pro obor knihtisku, grafiky, nakladatelství a papíru

Zapletalova tiskárna v Mariánských Horách se původně nacházela v jednopatrovém domě č. p. 89 na ulici 1. máje, který již nestojí. V roce 1928 se přestěhovala do domu č. p. 607 na dnešní ulici Dr. Maye, zachyceného v dobovém propagačním kalendáři, rok 1938

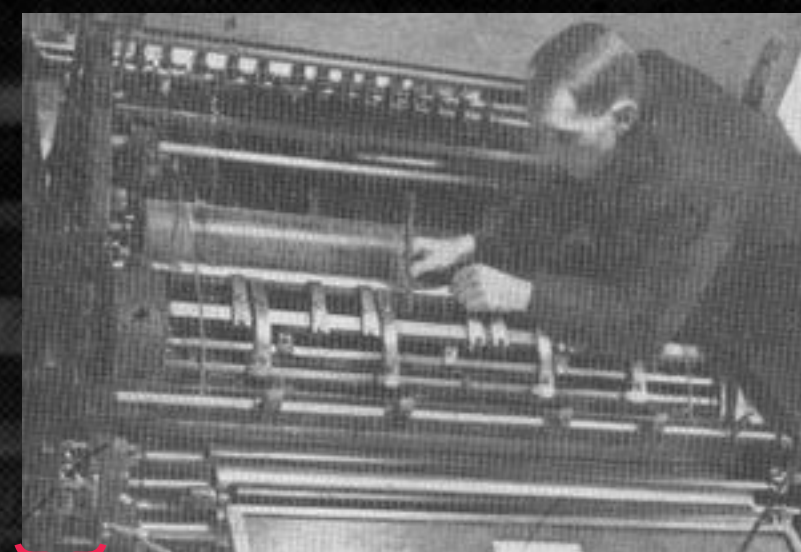
Orientační plánec z oznámení o změně sídla tiskárny, rok 1928

Reklamní tisk Miloše Zapletala s jeho karikaturou, kolem roku 1947

Miloš Zapletal proslul jako tiskař uměleckých novoročenek, diplomů a vícebarevných, linorytových plakátů. Spolupracoval s grafiky J. Sládkem, B. Chlebovským, O. Rožňákem, J. Obšilem, J. Vackem, F. Adámekem ad. Propagační kalendář, rok 1936

V době meziválečné konjunktury vybavil Miloš Zapletal svoji tiskárnu novými stroji, asi 30. léta 20. století

Firemní záhlaví, kolem roku 1913

Jedním z bibliofilských tisků M. Zapletala byla básnická sbírka Josefa Tesaříka *Město mezi haldami* s dřevoryty Bohumila Chlebovského, vydaná roku 1932

OSTRAVA!!!